

Sygn. akt II AKa 254/19

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 listopada 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie II Wydział Karny w składzie:

Przewodniczący: SSA – Adam Wrzosek (spr.)

Sędziowie: SA – Grzegorz Salamon

SO (del.) – Przemysław Filipkowski

Protokolant: – sekr. sąd. Sylwester Leńczuk

przy udziale Prokuratora Leszka Woźniaka

po rozpoznaniu w dniu 18 listopada 2019 r.

sprawy K. W., syna T. i D., urodz. (...) w W.

w przedmiocie zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wynikłą z internowania

na skutek apelacji, wniesionej przez pełnomocnika

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 24 maja 2019 r. sygn. akt XVIII Ko 27/19

I. zmienia wyrok w zaskarżonej części w ten sposób, że dodatkowo zasądza od Skarbu Państwa na rzecz K. W. tytułem zadośćuczynienia kwotę 45 000 (czterdziestu pięciu tysięcy) zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty;

I. utrzymuje w mocy wyrok w pozostałej zaskarżonej części;

II. wydatkami za postępowanie odwoławcze obciąża Skarb Państwa;

III. zasądza od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy kwotę 120 (sto dwadzieścia) zł tytułem zwrotu kosztów związanych z ustanowieniem pełnomocnika w postępowaniu przed Sądem Apelacyjnym.

UZASADNIENIE

W dniu 7 marca 2019 r. do Sądu Okręgowego w Warszawie wpłynął wniosek pełnomocnika **K. W.** o zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienia - w trybie art. 1 i art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego - w kwocie 771.435 zł.

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z dnia 24 maja 2019 r. sygn. akt XVIII Ko 27/19:

I. zasądził od Skarbu Państwa na rzecz K. W. kwotę 90.000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty;

II. w pozostałym zakresie wniosek oddalił;

III. zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy K. W. kwotę 120 zł tytułem kosztów związanych z ustanowieniem pełnomocnika;

IV. kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa.

Od powyższego wyroku apelację złożyła **pełnomocnik** wnioskodawcy w zakresie, w którym oddalono wniosek, zarzucając:

1. obrazę przepisów prawa procesowego, mającą istotny wpływ na treść orzeczenia, tj. art. 552 § 1 k.p.k. przez naruszenie zasad ustalenia wysokości należnego zadośćuczynienia i w konsekwencji zasądzenia nieadekwatnej i zbyt niskiej kwoty zadośćuczynienia w stosunku do krzywdy doznanej przez wnioskodawcę wskutek zastosowania wobec niego decyzji o internowaniu;

2. co doprowadziło do błędnego ustalenia stanu faktycznego, że zasądzona tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę kwota 90.000 zł jest odpowiednia i stanowi przybliżony ekwiwalent cierpień;

3. następstwem powyższego była błędna wykładnia prawa materialnego, tj.:

a) art. 8 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (zwaną dalej: „ustawą lutową”) w zw. z art. 552 k.p.k. oraz art. 445 § 1 k.c. i art. 448 k.c. poprzez ich niezastosowanie i przyjęcie, że zasądzona na mocy zaskarżonego wyroku kwota 90.000 zł jest adekwatną rekompensatą za krzywdy, których doznał skarżący w związku z pozbawieniem go wolności na mocy decyzji o internowaniu;

b) art. 8 ust. 1 i 3 ustawy lutowej w zw. z art. 361 k.c., art. 444 k.c. i art. 445 § 1 k.c. w zw. z art. 552 k.p.k. poprzez zasądzenie tytułem zadośćuczynienia kwoty niewspółmiernie niskiej wobec rozmiarów krzywdy,

c) art. 8 ust. 1 i 3 ustawy lutowej w zw. z art. 552 k.p.k. w zw. z art. 64 ust. 2 w zw. z art. 32 Konstytucji poprzez różnicowanie podmiotów prawa charakteryzujących się wspólną istotną cechą, co prowadziło do odstępstwa od zasady równości i przejawiało się w zasądzeniu zadośćuczynienia w kwocie 90.000 zł za prawie 9 miesięcy pozbawienia wolności, podczas gdy sędzi zasądzono 350.000 zł za pobyt w areszcie trwający 3,5 miesiąca.

W konkluzji apelacji pełnomocnik wnioskodawcy wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie wniosku w całości i zasądzenie na rzecz wnioskodawcy tytułem zadośćuczynienia kwoty 771.435 zł, ewentualnie o uchylenie powyższego wyroku i przekazanie sprawy do rozpoznania Sądowi I instancji.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest częściowo zasadna.

Na wstępie należy zauważyć, że w stosunku do wnioskodawcy K. W. podstawę żądania zadośćuczynienia nie stanowi przepis art. 552 k.p.k. Przepis ten odnosi się bowiem do osoby, która w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania została uniewinniona lub skazana na łagodniejszą karę, osoby wobec której po uchyleniu skazującego orzeczenia postępowanie umorzono wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu, a także jeżeli w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania stwierdzono, że zarządzenie wykonania kary, której wykonanie warunkowo zawieszono lub z której wykonania warunkowo zwolniono, albo podjęcie warunkowo umorzonego postępowania i orzeczenie wobec sprawcy kary lub środka karnego było niewątpliwie niezasadne. Przepis ten odnosi się też do przypadków dotyczących niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania. Podstawą prawną żądania sformułowanego we wniosku, który zainicjował postępowanie w niniejszej sprawie, jest natomiast uregulowanie zawarte w art. 8 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego i zwanej dalej „ustawą lutową”.

W art. 8 ust. 3 ustawy lutowej jest mowa, że w postępowaniu o odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe z wydania decyzji o internowaniu w związku z wprowadzeniem w dniu 13 grudnia 1981 r. w Polsce stanu wojennego, mają odpowiednie zastosowania przepisy rozdziału 58 k.p.k., z wyjątkiem art. 555 tegoż Kodeksu, Zwrócić należy też uwagę, że uregulowania zawarte w art. 552 k.p.k. nie zawierają kryteriów decydujących o wysokości przyznawanego zadośćuczynienia, co wyklucza obrazę powyższego przepisu w przypadku kwestionowania wysokości zasądzonej w tym zakresie kwoty.

Żądanie zawarte we wniosku będącym przedmiotem postępowania w niniejszej sprawie dotyczy zadośćuczynienia za internowanie wnioskodawcy w stanie wojennym. Niezrozumiałym jest zatem podnoszenie w apelacji, że zaskarżony wyrok został wydany z obrazą art. 361 k.c., który to przepis określa granice odpowiedzialności zobowiązanego do uiszczenia odszkodowania.

Zdaniem skarżącej zaskarżony wyrok narusza art. 64 ust. 2 w zw. z art. 32 Konstytucji RP, gdyż – jak wynika z uzasadnienia apelacji – w innych sprawach o zadośćuczynienie zapadały orzeczenia bardziej korzystne dla wnioskodawców, w tym:

- wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 15 maja 2017 r. sygn. akt XII Ko 81/16 zasądzono kwotę 15.000 zł za krzywdę spowodowaną wykonaniem kary 5 dni pozbawienia wolności,
- wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 22 lutego 2012 r. sygn. akt VIII Ko 101/07 zasądzono kwotę 20.000 zł za zatrzymanie trwające 19 godzin,
- wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 9 grudnia 2010 r. sygn. akt II AKa 135/10 zasądzono tytułem zadośćuczynienia kwotę 300.000 zł za 3,5 miesięczny okres tymczasowego aresztowania.

Skarżąca powołała się przy tym na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 sierpnia 1990 r., w którym stwierdzono: „Różnicowanie podmiotów prawa charakteryzujących się wspólną istotną cechą prowadzi do odstępstwa od zasady równości. Jeżeli w podziale dóbr i związanych z tym podziale ludzi występują nieusprawiedliwione różnice, to wówczas te różnice traktuje się jako nierówność” (sygn. K 7/90, OTK z 1990, poz. 5, pkt VI). Skarżąca podniosła też, że: „funkcjonowanie w warunkach internowania było bardziej uciążliwe niż w warunkach zwykłego aresztowania. Osobie internowanej nie był stawiany żaden konkrety zarzut, przeciwko któremu mogłaby ona podejmować działania obronne. Internowany nie miał ogólniejszej wiedzy, gdzie i jak długo będzie izolowany, gdzie zostanie osadzony, dokąd i kiedy zostanie przetransportowany. Była to niepewność sytuacji, całkowita niewiedza, co do perspektyw, niepewność dalszego losu” (str. 9 uzasadnienia apelacji). Odnosząc się do zarzutu naruszenia wyżej wymienionych zarzutów naruszenia przepisów Konstytucji RP należy stwierdzić, że każda sprawa dotycząca internowania czy innego niesłusznego pozbawienia wolności posiada swoją specyfikę, która nakazuje każdorazowo dokonywać odrębnej oceny krzywdy doznanej przez konkretnych poszkodowanych. Nie można a priori zakładać, że krzywda spowodowana internowaniem wnioskodawcy przez okres 9 miesięcy – mając na uwadze okoliczności podane przez skarżącą w uzasadnieniu apelacji – winna skutkować przyznaniem w niniejszej sprawie proporcjonalnie takiego samego zadośćuczynienia jak w cytowanych wyżej judykatach. Subiektywny i indywidualny charakter każdej krzywdy, a także różne okoliczności każdej sprawy, różne tło i uwarunkowania, czynią, iż jakiegokolwiek porównania w tym względzie nie są adekwatne i prawidłowe. Pojawiające się zaś poglądy o jednolitości orzecznictwa sądowego mogą być uznane za słuszne tylko o tyle, o ile odnoszą się do przyjmowania przez sądy podobnych kryteriów i wyznaczników pozwalających określić rozmiary doznanej krzywdy i o ile pozostają w zgodności z zasadą indywidualizowania okoliczności w odniesieniu do konkretnej osoby i sytuacji (vide: wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 maja 2017 r. sygn. akt II AKa 141/17, LEX nr 2343430).

Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynika, że zasądzając na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienie w kwocie 90.000 zł, Sąd Okręgowy wziął pod uwagę:

- że internowanie wnioskodawcy związane było z jego działalnością patriotyczną i było formą represji za jego wkład i zaangażowanie na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego,
- traumatyczny sposób w jaki doszło do zatrzymania wnioskodawcy w obecności żony i 5 – letniej córki,
- sposób wykonywania internowania, a mianowicie trudne warunki bytowe urągające godności człowieka, w tym ciasna wieloosobowa cela, przebywanie z osobami skazanymi za pospolite przestępstwa, złe traktowanie przez strażników i pielęgniarkę, zły stan urządzeń sanitarnych, brak intymności, brak ruchu, warunki uniemożliwiające dbałość o higienę, brak właściwej opieki zdrowotnej, niezdrowe jedzenie,
- poczucie krzywdy i stres wynikający z uciążliwości spowodowanych internowaniem,
- cierpienia wnioskodawcy z powodu rozłąki, w tym z żoną i córką,
- długotrwałość internowania,
- przerwanie przez wnioskodawcę pracy naukowej,
- obawa wnioskodawcy, że będzie ponownie internowany i wywołany tą obawą brak poczucia bezpieczeństwa,
- fakt, że decyzję o internowaniu podjął Komendant Wojewódzki MO w W. i wnioskodawca nie miał możliwości jej zaskarżenia, a tym samym szans na ocenę jej zasadności, co wzbudzało u wnioskodawcy dodatkową frustrację i poczucie niesprawiedliwości,
- brak wiedzy jak długi będzie okres jego izolacji, co wiązało się z obawą wnioskodawcy o dalsze jego losy (str. 9 – 12 uzasadnienia zaskarżonego wyroku).

Ustalenia dotyczące uciążliwości związanych z zatrzymaniem i internowaniem wnioskodawcy Sąd Okręgowy poczynił w oparciu o jego zeznania. Na marginesie należy jednakże zauważyć, że twierdzenie wnioskodawcy, iż podczas pobytu w ośrodku odosobnienia miał jedynie od dwóch do czterech widzeń z rodziną, przy czym pierwsze z nich miało miejsce dopiero w styczniu 1982 r., nie pokrywają się z dokumentacją z Instytutu Pamięi Narodowej. Z nadesłanego wykazu wynika bowiem, że K. W. korzystał z widzeń z rodziną 25, 26 i 27 grudnia 1981 r., 1 stycznia 1982 r., 6 i 27 lutego 1982 r., 27 marca 1982 r., 7 i 21 kwietnia 1982 r., 5, 22 i 26 maja 1982 r., 2, 16 i 27 czerwca 1982 r., 14, 24 i 28 lipca 1982 r., 7 sierpnia 1982 r. (k. 48 – 50).

Sąd I instancji ma rację, że zadośćuczynienie ma rekompensować poczucie krzywdy doznanej przez wnioskodawcę w związku z jego zatrzymaniem i internowaniem w ośrodku odosobnienia, uwzględniać negatywne przeżycia psychiczne wiążące się z izolacją, a jednocześnie być dostosowane do realiów społecznych, zamożności mieszkańców, wartości pieniądza i nie może ono prowadzić do uzyskania nadmiernych korzyści finansowych (str. 11 – 12 uzasadnienia zaskarżonego wyroku).

Sąd Apelacyjny w pełni podziela stanowisko Sądu I instancji co do okoliczności, które należało uwzględnić przy wydaniu końcowego rozstrzygnięcia. W oparciu o te kryteria należało jednakże zasądzić na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienie w znacznie wyższej wysokości niż to uczynił Sąd Okręgowy i w tym zakresie nie można częściowo odmówić słuszności skarżącej.

Pojęcie kwoty odpowiedniej z tytułu zadośćuczynienia, przysługującego w przypadku niesłusznego pozbawienia wolności, ma charakter nieokreślony. Niemniej w doktrynie i judykaturze wskazane zostały kryteria, którymi należy kierować się przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia. Zadośćuczynienie ma mieć przede wszystkim charakter kompensacyjny, wobec czego jego wysokość nie może stanowić zapłaty symbolicznej, lecz musi przedstawiać jakąś ekonomiczną wartość. Jednocześnie wartość ta nie może być nadmierna w stosunku do doznanej krzywdy, ale musi być „odpowiednia” w tym znaczeniu, że powinna być - przy uwzględnieniu krzywdy poszkodowanego - utrzymana w rozsądnych granicach, odpowiadających aktualnym warunkom i przeciętnej stopie życiowej społeczeństwa, nie

może prowadzić do nadmiernego bogacenia się. Natomiast kryterium przeciętnej stopy życiowej społeczeństwa ma znaczenie pomocnicze (vide np. postanowienie Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2015 r. III KK 252/14, Legalis; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 7 września 2018 r. II AKa 297/18, Legalis).

Wysokość zadośćuczynienia zależy w szczególności od długości okresu, w ciągu którego wnioskodawca był osadzony. Kolejnymi przesłankami są warunki pobytu w jednostce penitencjarnej, możliwość korzystania z opieki medycznej i psychologicznej, możliwość utrzymywania kontaktu z rodziną, kwestia, czy stosowano wobec osoby pozbawionej wolności w sposób bezprawny przemoc, a także wpływ izolacji na życie i zdrowie osoby bezprawnie pozbawionej wolności przy uwzględnieniu jej zawodowej i społecznej roli (porównaj np. wyrok Sądu Najwyższego z 20 października 2011 r. IV KK 137/11, OSNKW 2011/11/105; postanowienie Sądu Najwyższego z 20 lutego 2014 r. V KK 379/13, Legalis; wyrok Sądu Najwyższego z 12 lutego 2014 r. IV KK 151/13, Legalis; wyrok Sądu Najwyższego z 10 grudnia 2015 r. II KK 275/15, Legalis; postanowienie Sądu Najwyższego z 16 maja 2018 r. V KK 39/18, Legalis).

Właściwa analiza okoliczności mających znaczenie dla ustalenia prawidłowej wysokości zadośćuczynienia należnego wnioskodawcy powoduje, że zasądzona w zaskarżonym wyroku kwota 90.000 zł nie jest odpowiednia i nie kompensuje w sposób wystarczający krzywdy doznanej przez wnioskodawcę. Długotrwałość izolacji, trudne warunki panujące podczas osadzenia wnioskodawcy, co w sposób rażąco naruszało jego dobra osobiste, w tym prawo do wolności, godności, prywatności i intymności życia rodzinnego, a także wywieranie niedopuszczalnej presji na wnioskodawcę aby podpisał tzw. deklarację lojalności, co wiązało się z wywieraniem nacisków także na jego matkę oraz fakt, iż internowanie było celową, zaplanowaną przez ówczesne władze represją za działalność wnioskodawcy na rzecz wolności i demokracji, przemawiają za potrzebą zwiększenia rekompensaty. Zwiększenie tej rekompensaty konieczne jest dla prawidłowej ochrony praw i wolności obywatelskich i poczucia sprawiedliwości społecznej.

Reasumując Sąd odwoławczy częściowo uwzględnił apelację i uznał, że należy dodatkowo zasądzić od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy K. W. tytułem zadośćuczynienia kwotę 45 000 wraz z ustawowymi odsetkami, która wraz z prawomocnie zasądzoną już kwotą 90 000 zł będzie odpowiednia do przeżyć i cierpień wnioskodawcy. Natomiast brak było podstaw do przyznania zadośćuczynienia w wyższej wysokości i w pozostałej części apelacja nie mogła być uwzględniona. Należy też zauważyć, że zwiększenie w powyższy sposób rekompensaty należnej wnioskodawcy uwzględnia aktualne realia gospodarcze i społeczne.

O wydatkach za postępowanie odwoławcze orzeczono na podstawie art. 554 § 4 k.p.k.

Na podstawie art. 554 § 4 k.p.k. § 11 ust. 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat z tytułu czynności adwokackie (Dz. U. 2015.1800 z późn. zm.) zasądzono na rzecz wnioskodawcy zwrot kosztów związanych z ustanowieniem pełnomocnika w postępowaniu przed Sądem Apelacyjnym.

Z tych wszystkich względów Sąd Apelacyjny orzekł jak w wyroku.